

L E V T O L S T O J

De Kreutzer Sonate

Een novelle

1889

Biografie

Lev Tolstoj (1828–1910)

Lev Nikolajevitsj Tolstoj werd geboren op 9 september 1828 op het landgoed Jasnaja Poljana, in de gouvernement Toela, als vierde kind van een Russische adellijke familie. Zijn ouders stierven vroeg; hij werd opgevoed door verre verwanten. Hij studeerde aan de universiteit van Kazan maar verliet die zonder diploma, keerde terug naar Jasnaja Poljana en probeerde zijn lijfeigenen te verbeteren — met weinig succes. Daarna volgde een periode van spelen en schulden in Moskou, militaire dienst in de Kaukasus en de Krimoorlog, en de eerste grote literaire successen.

Oorlog en vrede verscheen tussen 1865 en 1869, Anna Karenina tussen 1875 en 1877. Beide worden beschouwd als de grootste romans in de Russische literatuur, misschien in de wereldliteratuur. Maar rond 1880 beleefde Tolstoj een geestelijke crisis die zijn leven volledig zou veranderen. Hij bekeerde zich tot een radicale vorm van christendom — geweldloosheid, armoe, kuisheid — en begon de waarden van zijn klasse, zijn eerdere werk en zijn eigen leven af te wijzen.

De Kreutzer Sonate, geschreven in 1887-1889, is het directe neerslag van die bekering. Het boek werd in Rusland onmiddellijk verboden wegens zijn expliciete behandeling van seksualiteit en zijn aanval op het huwelijk. Het circuleerde in handgeschreven kopieën en werd in het buitenland gepubliceerd. De tsaar las het en verbood het persoonlijk. Tolstojs vrouw, Sofia Andrejevna, die het boek als een aanval op haar huwelijk beschouwde, schreef een eigen versie vanuit het perspectief van de vrouw. Tolstoj stierf op 20 november 1910, op een onbekend treinstation in de provincie Rjazan, nadat hij op tachtigjarige leeftijd zijn huis en zijn familie had verlaten om als zwervend filosoof te sterven. Hij was de beroemdste schrijver ter wereld en hij wilde niets meer zijn.

— *De redactie*

Voorwoord

De Kreutzer Sonate is een bekentenis in de vorm van een verhaal. Een man — Poznysjov — vertelt aan een medepassagier in een nachtreis hoe hij zijn vrouw heeft vermoord uit jaloezie. Maar het verhaal dat hij vertelt is niet alleen een misdadrelaas: het is een aanklacht tegen het huwelijk, de seksualiteit, de bourgeois-moraal en de manier waarop mannen en vrouwen in de negentiende eeuw met elkaar omgaan. Tolstoj gebruikt zijn personage als spreekbuis voor zijn eigen radicale ideeën — maar hij is listig genoeg om die ideeën ook aan te vallen via de waanzin van de man die ze uitspreekt.

De sonate van Beethoven die de titel geeft — de Kreutzer Sonate, opus 47 — is het moment waarop alles verandert. Poznysjovs vrouw speelt het stuk met een jonge violist. Poznysjov hoort hen spelen en raakt in de greep van een jaloezie die hij niet kan beheersen of verklaren. Tolstoj, die muziek beschouwde als het gevaarlijkste van alle kunsten — omdat het emoties wekt die het verstand niet kan controleren — koos dit stuk niet toevallig.

Het boek is ongemakkelijk om te lezen. Poznysjov is geen sympathieke verteller: hij is vol zelfbeklag, zijn logica is doorspekt met misogynie, zijn conclusies zijn bizar. Maar dat is precies Tolstoj's punt. De man die het duidelijkst de waarheid zegt over de hypocrisie van het huwelijk is ook de man die zijn vrouw heeft gedood. Wat betekent dat voor de waarheid die hij spreekt?

De Kreutzer Sonate werd verboden in Rusland, gecensureerd in Amerika en beoordeeld door paus Leo XIII. Het is een van de meest controversiële teksten van de negentiende eeuw — en een van de meest eerlijke.

— *De redactie*

Inhoudsopgave

I.....	6
II.....	12
III.....	17
IV.....	19
V.....	21
VI.....	24
VII.....	28
VIII.....	29
IX.....	31
X.....	33
XI.....	35
XII.....	38
XIII.....	42
XIV.....	46
XV.....	49
XVI.....	54
XVII.....	59
XVIII.....	63
XIX.....	65
XX.....	68
XXI.....	72
XXII.....	78
XXIII.....	81
XXIV.....	84
XXV.....	87
XXVI.....	91
XXVII.....	95
XXVIII.....	101

I

Reizigers stapten uit en in bij elke halte van de trein. Toch bleven er drie personen, net als ikzelf, tot het eindpunt meereizen: een dame die niet jong meer was en ook niet mooi, met een scherp gezicht, een pet op het hoofd en een soort half-mannelijk overkleed aan; zij rookte sigaretten. Naast haar zat haar reisgenoot, een praatzieke heer van een jaar of veertig, wiens bagage splinternieuw was en keurig geordend. De derde was een kleine, nerveuze man van onbestemde leeftijd, die zich afzijdig hield. Zijn ogen waren helder, van een kleur die moeilijk te noemen viel, maar buitengewoon aantrekkelijk; zij flitsten snel van het ene voorwerp naar het andere.

Deze laatste had tijdens bijna de hele reis met niemand een woord gewisseld, alsof hij elke kennismaking zorgvuldig vermeed. Wanneer iemand hem aansprak, gaf hij korte, besliste antwoorden en staarde dan hardnekkig naar buiten.

Toch had ik de indruk dat de eenzaamheid hem drukte. Hij leek te merken dat ik dat begreep, want telkens wanneer onze blikken elkaar kruisten -- en dat gebeurde vaak, omdat wij bijna recht tegenover elkaar zaten -- wendde hij het hoofd af en vermeed elk gesprek, met mij evenzeer als met de anderen.

Tegen de avond, bij een grote halte, stapten de heer met de keurige bagage -- een advocaat, zoals ik later vernam -- en zijn gezellin uit om thee te drinken in het stationsrestaurant. Terwijl zij weg waren, kwamen er nieuwe reizigers binnen, onder wie een lange, oude man met een gladgeschoren, gerimpeld gezicht, kennelijk een koopman. Hij droeg een zware, gevoerde mantel en een grote pet. Hij ging zitten op de plaats tegenover de lege banken van de advocaat en diens dame en begon meteen een gesprek met een jonge man die zojuist was ingestapt en eruitzag als een kantoorbediende in een handelsfirma.

Eerst merkte de bediende op dat de plaats tegenover hem bezet was, maar de oude man antwoordde dat hij al bij de volgende halte zou uitstappen. Zo kwam het gesprek op gang.

Ik zat niet ver van hen vandaan en, omdat de trein stilstond, kon ik flarden van hun gesprek opvangen zodra de andere reizigers zwegen.

Eerst spraken zij over warenprijzen en de stand van zaken in de handel; daarna noemden zij een gemeenschappelijke kennis, en al spoedig raakten zij verzeild in de jaarmarkt van Nizjni Novgorod. De bediende pochte dat hij mensen kende die daar een vrolijk leven leidden, maar de oude man liet hem niet uitspreken. Hij viel hem in de rede en begon uitvoerig te vertellen over de feesten van het vorige jaar in Kounavino, waar hij zelf bij was geweest. Hij was duidelijk trots op die herinneringen. Zonder dat het iets afdeed aan de ernst die zijn gezicht en houding uitstraalden, vertelde hij met zichtbare voldoening hoe hij, dronken als hij was, in Kounavino zo'n schot had gelost dat hij het alleen in het oor van de ander durfde te beschrijven.

De bediende schaterde het uit. Ook de oude man lachte, waarbij twee lange, gele tanden zichtbaar werden.

Omdat het gesprek mij niet boeide, stapte ik uit om even de benen te strekken. Bij de deur kwam ik de advocaat en zijn dame tegen.

„U hebt geen tijd te verliezen," zei de advocaat. „De tweede bel gaat zo."

Inderdaad had ik de achterkant van de trein nog maar net bereikt toen de bel al klonk. Toen ik weer instapte, was de advocaat druk in gesprek met zijn gezellin. De koopman tegenover hen zweeg.

„En toen verklaarde zij haar man ronduit," zei de advocaat glimlachend toen ik langs hen liep, „dat zij niet met hem kon noch wilde leven, omdat..."

Hij ging verder, maar ik hoorde de rest niet meer, want op dat ogenblik liepen de conducteur en een nieuwe reiziger voorbij. Toen het weer stil werd, drong de stem van de advocaat opnieuw tot mij door. Het gesprek was van het bijzondere geval overgegaan op algemene beschouwingen.

„Daarna volgt onenigheid, geldzorgen, ruzie tussen beide partijen, en het echtpaar gaat uit elkaar. Vroeger gebeurde dat zelden. Nietwaar?" vroeg hij aan de twee kooplieden, duidelijk in een poging hen bij het gesprek te betrekken.

Juist op dat moment zette de trein zich in beweging. De oude man gaf geen antwoord, maar nam zijn pet af, sloeg driemaal een kruis en prevelde een gebed. Toen hij klaar was, drukte hij de pet diep over zijn oren en zei:

„Ja, mijnheer, dat gebeurde vroeger ook, maar niet zo vaak. Tegenwoordig moet het wel vaker voorkomen. De mensen zijn te geleerd geworden."

De advocaat antwoordde iets, maar de trein won snel vaart en het geratel over de rails werd zo luid dat ik hem niet meer goed verstond. Omdat ik nieuwsgierig was naar wat de oude man verder zou zeggen, schoof ik wat dichterbij. Ook mijn buurman, de nerveuze heer, bleek geïnteresseerd; zonder van plaats te veranderen, luisterde hij aandachtig mee.

„Wat is er nu voor kwaad aan die geleerdheid?" vroeg de dame met een nauwelijks zichtbaar lachje. „Zou het beter zijn om te trouwen zoals vroeger, toen bruid en bruidegom elkaar voor de huwelijksdag zelfs niet eens gezien hadden?" Zij ging door, zoals onze dames gewoon zijn, niet op de woorden die de ander werkelijk had gesproken, maar op de woorden die zij meende dat hij zou gaan zeggen. „De vrouwen wisten niet of zij zouden liefhebben of bemind zouden worden; zij werden uitgehuwelijkt aan de eerste de beste en leden hun leven lang. Denkt u werkelijk dat dat beter was?" Zij richtte zich duidelijk tot de advocaat en mij, en helemaal niet tot de oude man.

„De mensen zijn te geleerd geworden," herhaalde deze, terwijl hij de dame met verachting aankeek en haar vraag negeerde.

„Ik zou wel eens willen weten hoe u het verband legt tussen geleerdheid en echtelijke twisten," zei de advocaat met een flauw lachje.

De koopman wilde antwoorden, maar de dame viel hem in de rede.

„Nee, die tijd is voorbij."

De advocaat kapte haar af: „Laat hem zijn gedachte uitspreken."

„Omdat er geen vrees meer is," antwoordde de oude man.

„Maar hoe wil je mensen laten trouwen die niet van elkaar houden? Alleen dieren laat men paren op bevel van de eigenaar. Mensen hebben neigingen, genegenheden," haastte de dame zich te zeggen, terwijl zij een blik wierp op de advocaat, op mij en zelfs op de bediende, die was opgestaan en met een elleboog op de rugleuning van een bank leunde, glimlachend luisterend.

„U vergist zich, mevrouw," zei de oude man. „Dieren zijn beesten, maar de mens heeft de wet ontvangen."

„Maar toch, hoe moet iemand leven met een man als er geen liefde is?" vroeg de dame, nu duidelijk opgewonden door de algemene aandacht.

„Vroeger maakte men zulke onderscheidingen niet," antwoordde de oude man ernstig. „Pas nu zijn ze gewoonte geworden. Zodra er maar iets gebeurt, zegt de vrouw: 'Ik ontsla u. Ik verlaat uw huis.' Zelfs onder de boeren heeft deze mode wortel geschoten. 'Daar heb je je hemden en je broeken,' zegt ze. 'Ik ga met Vanka mee. Zijn haar krult mooier dan het jouwe.' Praat er maar eens met hen over. En toch moet de eerste regel voor een vrouw vrees zijn."

De bediende keek naar de advocaat, de dame en mij, terwijl hij duidelijk een lach onderdrukte, klaar om de woorden van de koopman te bespotten of goed te keuren al naargelang de anderen reageerden.

„Welke vrees?" vroeg de dame.

„Deze vrees: een vrouw moet haar man vrezen. Dat is de vrees."

„Ach, vadertje, dat is voorbij."

„Nee, mevrouw, dat kan nooit voorbijgaan. Zoals Eva, de vrouw, uit de rib van de man is genomen, zo zal zij blijven tot het einde der wereld," zei de oude man, terwijl hij het hoofd schudde met een triomfantelijke en tegelijk strenge beweging. De bediende, die meende dat de overwinning aan zijn kant was, barstte in een luide lach uit.

„Ja, jullie mannen denken er zo over," antwoordde de dame zonder zich gewonnen te geven, en zij keerde zich naar ons. „Jullie gunnen jezelf alle vrijheid. De vrouw willen jullie in de harem houden. Voor jullie is alles geoorloofd. Nietwaar?"

„Ach, een man... dat is iets anders."

„Dus volgens u is voor een man alles geoorloofd?"

„Niemand geeft hem die toestemming; alleen, als een man zich buiten de deur slecht gedraagt, wordt de familie daar niet groter door. Maar de vrouw, de echtgenote, is een breekbaar vat," vervolgde de koopman streng.

Zijn gezaghebbende toon legde de toehoorders het zwijgen op. Zelfs de dame voelde zich overrompeld, maar zij gaf zich niet gewonnen.

„Ja, toch zult u toegeven, dunkt me, dat een vrouw een mens is en evenveel gevoelens heeft als haar man. Wat moet zij doen als zij haar man niet liefheeft?"

„Als zij hem niet liefheeft!" herhaalde de oude man stormachtig en met gefronste wenkbrauwen. „Dan moet zij hem leren liefhebben."

Dit onverwachte antwoord beviel de bediende; hij mompelde goedkeurend.

„O nee, men kan niemand dwingen," zei de dame. „Waar geen liefde is, kan men niet verplicht worden lief te hebben tegen haar wil."

„En als de vrouw haar man bedriegt, wat dan?" vroeg de advocaat.

„Dat mag niet gebeuren," zei de oude man. „Hij moet zijn ogen openhouden."

„En als het toch gebeurt? U zult toegeven dat het voorkomt?"

„Het komt voor bij de hogere standen, niet bij ons," antwoordde de oude man. „En als een man zo dom is dat hij zijn vrouw niet weet te regeren, dan heeft hij haar in elk geval niet beroofd. Maar er mag geen schandaal zijn. Of er nu liefde is of niet, de huishouding mag niet verstoord worden. Elke man kan zijn vrouw besturen. Hij heeft de macht daartoe. Alleen een dwaas slaagt daar niet in."

Iedereen zweeg. De bediende schoof naar voren en, om niet achter te blijven, begon hij met zijn eeuwige glimlach:

„Ja, bij onze patroon is een schandaal ontstaan, en het is moeilijk om de zaak helder te zien. Zijn vrouw hield van plezier maken en begon te dwalen. Hij is een bekwaam en ernstig man. Eerst was het met de boekhouder. De man probeerde haar met goedheid tot rede te brengen. Zij veranderde niet. Zij stortte zich in

allerlei laagheden. Zij begon geld van hem te stelen. Hij sloeg haar, maar zij werd alleen maar erger. Bij een ongedoopte, bij een heiden, bij een jood -- met uw verlof -- zocht zij achtereenvolgens haar vertroosting. Wat moest de patroon doen? Hij heeft haar helemaal laten vallen en leeft nu als vrijgezel. Zijzelf is in de diepte gezonken."

„Hij is een dwaas," zei de oude man. „Als hij haar van het begin af aan niet haar gang had laten gaan en een vaste hand had gehouden, zou zij eerlijk zijn gebleven, geen twijfel aan. Vrijheid moet men meteen afnemen. Vertrouw je paard niet op de grote weg. Vertrouw je vrouw niet in huis."

Op dat ogenblik kwam de conducteur langs om de kaartjes voor het volgende station te controleren. De oude man gaf het zijne af.

„Ja, het vrouwelijk geslacht moet bijtijds in toom worden gehouden, anders gaat alles te gronde."

„En u zelf, hebt u in Kounavino niet een vrolijk leven geleid met de mooie meisjes?" vroeg de advocaat glimlachend.

„Ach, dat is iets heel anders," antwoordde de koopman streng. „Goedenavond," voegde hij eraan toe terwijl hij opstond. Hij sloeg zijn mantel om, zette zijn pet op, nam zijn tas en verliet de wagon.